

DE MAGIE VAN SAMEN LEZEN

TEKST Frederik Janssens & Erika Schrauwen BEELDEN Pepijn Bruggeman

De samen-lezen-methode in rusthuizen heeft een waardevol effect op de levenskwaliteit van zowel patiënt als personeel. Dementiesymptomen nemen af, korte- en langetermijngeheugen, luistervaardigheid en activeringsgraad gaan erop vooruit. En het is natuurlijk ook gewoon boeiend en plezierig.

HET LEZERSCOLLECTIEF

Lezen maakt mensen sterker en weerbaarder, en samen lezen doet dat op een heel bijzondere manier. Dat is de filosofie van Het Lezerscollectief, een netwerk van leesbegeleiders in Vlaanderen, dat leesbijeekkomsten organiseert voor mensen die moeilijk toegang hebben tot literatuur. Ook leesbegeleider worden? Dat kan.

Meer info: www.lezerscollectief.be

We luisteren naar elkaar, en zien dat ieders perspectief waarde heeft.

— FREDERIK JANSSENS

Het eerste verhaal dat ik voorlas in de gevangenis van Turnhout was 'Het zal worden zoals het was' van Sandro Veronesi uit de bundel Misplaatste kussen. Het is een schitterend verhaal over twee jongens en hun opvoeding. De ik-figuur ontdekt dat zijn vader hem voortdurend van alles opdringt (rolschaatsen, zweefvliegen). In reactie op deze opvoeding begint hij te rebelleren - op school, bij voetbalhooligans, in het drugsmilieu ... Daarop beweegt zijn vader hemel en aarde om hem een goede vriend te bezorgen, de modelzoon van een collega. Uiteindelijk belanden beide zonen in de gevangenis, op heel verschillende wijze: de ik-figuur is een rebel, de andere is extreem conformistisch, probeert te beantwoorden aan het beeld van zijn veeleisende ouders, raakt in allerlei leugens verward, tot hij zijn ouders vermoordt. Het ontlokt alvast interessante beschouwingen over hoe een opvoeding fout kan lopen door een gebrek aan respect voor de autonomie van het opgroeiende kind.

Een volgend verhaal was 'De kus' van Walter Macken, een lers schrijver. Toevallig ziet een katholieke priester een meisje een onschuldige kus geven aan een jongen, kinderen nog. Voor de grap verklaart hij hen 'getrouwd', wat een paniecreactie teweegbrengt bij de jongen, die nu voor een gezin moet instaan! Onmiddellijk gaat hij op zoek naar werk, en hij vergeet om thuis te gaan eten. De vader gaat op zoek naar zijn zoon, verneemt wat er gebeurd is en reageert op een werkelijk prachtige manier

op de verwarring van zijn zoon. Een voorbeeld van hoe vaders wel op een meelevende wijze kunnen reageren!

Ik las ook van Amos Oz een verhaal over pestgedrag tussen kinderen in een kibboets, en de verschillende manieren waarop vader en moeder op de situatie reageren.

Een uitnodiging om ook het pesten dat in de gevangenis plaatsvindt ter sprake te brengen: net als bij kinderen richt het pestgedrag in gevangenis en in de gevangenis vooral op mentaal wat zwakkere mensen.

Onlangs had ik een zeer diverse groep in Wortel. Er waren Italianen met een katholieke achtergrond, Vlamingen die atheïstisch waren en een paar moslims met Marokkaanse en Egyptische roots. Ik las het verhaal over Abraham en Isaak, zoals het herverteld is door Guus Kuijer. Het is een verhaal dat in de Bijbel en in de Koran voorkomt. Verrassend was dat de interpretaties van de verschillende deelnemers erg verschilden naargelang ieders achtergrond. En het was fijn om te bevestigen dat ieders lezing OK was, dat er niet één 'juiste' interpretatie hoeft te zijn. Een mooie ervaring: ontdekken dat in de gevangeniscontext er zo een diverse groep kan ontstaan, en dat de uitwisseling van visies en interpretaties heel goed mogelijk is.

Sinds kort lees ik ook voor in een rust- en verzorgings- tehuis, namelijk Vinck-Heymans in Antwerpen. Een heel andere ervaring, en af en toe dommelt er iemand weg ... Maar de deelnemers zijn heel dankbaar. Ook in mijn eigen co-housing-project, de Haringrokerij, hebben we een maandelijkse avond om samen een verhaal en een gedicht te lezen. Hartverwarmend en gemeenschapsvormend.'

Zelf is hij opgegroeid in een huis vol boeken. Lezen was vanzelfsprekend, als water voor vissen. Later ontdekte hij dat er ook huizen zonder boeken bestaan. En mensen die na hun schooltijd nooit meer lezen ... Toen er in 2013 leesgroepen ontstonden, moest Frederik Janssens geen twee keer nadenken. Natuurlijk deed hij mee. Want samen lezen maakt een mens gelukkig.

'Ik ben actief als leesbegeleider in leesgroepen in gevangenissen vanuit mijn werk voor De Rode Antraciet. Dat is een vzw die culturele initiatieven neemt in de gevangenissen van Vlaanderen en Brussel. De leesgroepen zijn ontstaan nadat EU-experten in 2012 hun rapport over een onderzoek over alfabetisering in Europa publiceerden. Daaruit bleek dat één op vijf Europese volwassenen niet goed genoeg kan lezen om in de moderne maatschappij te functioneren. Het jaar 2013 werd daarom uitgeroepen tot 'Europees jaar van het voorlezen', en dat was het startpunt om leesgroepen op te richten. Ze worden in de steigers gezet in bibliotheken, scholen, welzijnsorganisaties, rusthuizen, psychiatrische inrichtingen, dokterspraktijken, vegetarische restaurants ... En dus ook in gevangenissen. Intussen heb ik leesgroepen begeleid in de gevangenissen van Dendermonde, Antwerpen, Turnhout, Wortel. Er zijn leesgroepen doorgedaan in Ieper, Brugge, Leuven, en daarnaast ondersteun ik vrijwilligers van Het Lezerscollectief (zie inzet p.10) die op hun beurt leesgroepen begeleiden in Mechelen en Gent.

OOK VOOR VOLWASSENEN

Tijdens een sessie lezen we luidop een kortverhaal of een fragment van een roman voor. Iedereen heeft de tekst voor zich, zodat wie dat wil met de ogen kan volgen wat gelezen wordt. Maar dat hoeft niet per se, je kan ook gewoon luisteren. We onderbreken regelmatig het voorlezen. Zo kan je al eens een moeilijk woord verklaren, mensen kunnen zeggen wat hen treft. Ze kunnen vragen stellen, associaties maken, enzovoort. In onze leesgroepen gaat het niet om kennisverwerving over literatuur, proza of poëzie maar om het leesplezier, het genieten van een verhaal, een gedicht.

Het hardop voorlezen aan volwassenen zorgde bij mijn groepen in het begin voor een zekere onwennigheid. Was voorlezen eigenlijk niet iets voor kinderen? Dan blijkt het toch ook goed te werken met volwassenen, maar de stoere jongens achter tralies moesten wel even aan de gedachte wennen.

KLANKKLEUR EN RITME

Het zijn geen grote groepen in de gevangenis, vier tot acht deelnemers. We hebben korte verhalen gelezen van Anton Tsjechov, Haruki Murakami, Sanneke Van Hassel, Sandro Veronesi, Annelies Verbeke, Raymond Carver, Peter Terrin, Amos Oz ... En gedichten van Eddy Van Vliet, Charles Ducal, Poesjkin, Peter Handke ... Want we lezen telkens niet alleen een stuk proza, maar ook een gedicht. Proza en poëzie hebben immers elk een eigen klankkleur en ritme. Het is fijn om beide genres tijdens elke sessie aan bod te laten komen.

Elk verhaal initieert een thema: vriendschap, opvoeding, de liefde, verlieservaringen ... De gesprekken die zich ontvouwen kunnen verschillende richtingen inslaan, onvoorspelbaar, steeds weer verrassend. Als begeleider onderbreek ik geregeld het voorlezen om ruimte te geven voor eventuele vragen, bedenkingen, reacties. Soms stel ik een vraag of maak ik zelf een bedenking om te tonen wat mogelijk is. Niet vergeten: gedetineerden kiezen niet voor elkaar, maar komen toevallig samen in dezelfde gevangenis. De diversiteit aan perspectieven op een verhaal is voor iedereen steeds een eye-opener. We luisteren naar elkaar, en zien dat ieders perspectief waarde heeft.